

Bogusław Kotarba*

**MARIA WINCŁAWSKA,
BARBARA BRODZIŃSKA-MIROWSKA:
NIEWYKORZYSTANE SZANSE?
POLSKIE PARTIE POLITYCZNE W DZIAŁANIU,
WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU
MIKOŁAJA KOPERNIKA, TORUŃ 2016, 230 ss.**

Partie polityczne, mimo zachodzących w świecie przeobrażeń, ciągle odgrywają ważną rolę w systemach politycznych współczesnych państw. Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych wpływa na więzi i relacje społeczne, poszerza spektrum możliwości reagowania na różnorodne wydarzenia, w tym o charakterze politycznym, oraz sposoby wyrażania poglądów i artykulacji interesów (indywidualnych i grupowych). Mogłoby to sugerować przynajmniej możliwość „uwolnienia się” obywateli od konieczności korzystania z „usług” partii politycznych¹, których funkcje mogłyby przejąć ruchy/organizacje społeczne i obywatele organizujący się *ad hoc*, przy wykorzystaniu możliwości, jakie dają internetowe technologie komunikacyjne². A jednak partie polityczne ciągle istnieją i nic nie wskazuje na to, że mogłyby na trwałe zniknąć z przestrzeni publicznej. „Nie ma demokracji bez partii, przynajmniej współcześnie” (Grabowska 2003: 164).

Dzieje się tak między innymi dlatego, że demokratyczny system polityczny potrzebuje przynajmniej relatywnie trwałych rozwiązań instytucjonalnych i zinstytucjonalizowanych aktorów. Zapewnia to niezbędną stabilizację funkcjonowania państwa. Systemy partyjne i partie polityczne w poszczególnych państwach, obok innych, wypełniają właśnie i tę rolę, gdyż „wszystkie ugrupowania [partie polityczne – B. K.]

* Instytut Nauk o Polityce, Wydział Socjologiczno-Historyczny, Uniwersytet Rzeszowski, al. mjr. W. Kopisto 2a, 35-959 Rzeszów, e-mail: boguslaw.kotarba@ur.edu.pl

¹ Ignoruję tu problem wykonywania władzy publicznej i dążenia do jej zdobycia.

² Ostatnimi spektakularnymi przykładami podejmowania takich działań były/są „czarne protesty”, czy też manifestacje Komitetu Obrony Demokracji.

mają bardziej czy mniej sformalizowaną organizację, przejawiającą się w określonym modelu członkostwa i strukturze wewnętrznej” (Żmigrodzki 2003: 16).

Między innymi wskazane powyżej uwarunkowania powodują, że partie i systemy partyjne są często przedmiotem interdyscyplinarnych badań i analiz. Dominujące w polskiej literaturze są opracowania o charakterze teoretycznym, normatywnym, nawiązujące również do myśli politycznej i historii partii (zob. Sokół, Żmigrodzki 2003; Antoszewski 2009; Sobolewska-Myślik 2010). Rzadziej mamy do czynienia z opracowaniami o charakterze empirycznym, dotyczącymi różnych aspektów działania partii politycznych (zob. Grabowska, Szawiel 2003; Kowalczyk, Sielski 2006; Sobolewska-Myślik, Kosowska-Gąstoł, Borowiec 2010). Stąd też z zainteresowaniem należy odnieść się do propozycji Marii Winclawskiej i Barbary Brodzińskiej-Mirowskiej, które w recenzowanej monografii przyjęły to drugie, rzadziej stosowane, ale jakże istotne badawczo podejście. Jak sygnalizuje już sam tytuł opracowania, dotyczy ono działania partii politycznych.

Na monografię składa się *Wstęp*, którego częścią jest nota metodologiczna, siedem rozdziałów, zakończenie oraz dopełniające całość spis tabel, schematów, wykresów i rysunków, bibliografia, streszczenie w języku angielskim i indeks nazwisk. Przyjęta przez Autorki struktura opracowania ułatwia jego percepcję, gdyż jest przejrzysta³, a każdy z rozdziałów stanowi pewną całość, poprzedzoną wprowadzeniem i „zamkniętą” krótkim podsumowaniem zawierającym wnioski i wskazanie problemów wymagających dalszych pogłębionych badań. Daje to możliwość zapoznania się z konkretnym, interesującym czytelnika zagadnieniem.

Podkreślić należy, że Autorki jasno określiły we wstępie zakres badań zarówno w aspekcie przedmiotowym, jak i podmiotowym. Badaniem objęto cztery partie obecne w polskim parlamencie siódmej kadencji (2011–2015): Platformę Obywatelską, Prawo i Sprawiedliwość, Sojusz Lewicy Demokratycznej oraz Polskie Stronnictwo Ludowe. Podjęta w monografii analiza została dokonana w perspektywie organizacyjnej i komunikacyjnej, co, jak zauważyły same Autorki (s. 9), wśród polskich badaczy należy do rzadkości. Sformułowane pytania badawcze oraz hipotezy i tezy są istotne dla założonego celu badań. Zwraca uwagę pojawianie się kolejnych pytań i tez w dalszej

³ W opracowaniu nie ustrzeżono się jednak błędów o charakterze edytorskim. Występują w nim błędy literowe (np. na stronach: 43, 69, 100, 170, 205), wydaje się, że chyba nie było celowym zamierzeniem umieszczenie inaczej brzmiącego tytułu na grzbiecie książki.

części opracowania⁴, co sprawia wrażenie ciągłego poszerzania zakresu przedmiotowego analizy; część z nich ma charakter postulatywny (wskazują na potrzebę przeprowadzenia kolejnych badań oraz weryfikowania dotychczasowych wyników i konstatacji). Choć trudno generalnie kwestionować ich sens, to jednak wydają się zbyt liczne, a czasami również zbyt oczywiste. Na przykład: „im więcej członków Klubu zasiada we władzach partyjnych, w tym większym stopniu kształtują oni jej funkcjonowanie” (s. 58). Autorki poczyniły niezbędne zastrzeżenia, dotyczące na przykład braku podstaw do wyciągania generalnych wniosków na podstawie badań przeprowadzonych na niereprezentatywnej próbie, w jednym województwie (kujawsko-pomorskim) (s. 12–13). Zauważyć jednak należy, że grupa badanych członków partii była stosunkowo duża (ponad 400 osób), a badania miały charakter zarówno ilościowy, jak i jakościowy.

Rozdział pierwszy, zatytułowany *Polskie partie polityczne jako przedmiot badań. Rozważania teoretyczne i metodologiczne*, zawiera zwięzłą prezentację koncepcji teoretycznych, które Autorki przyjęły za podstawę badań. Poruszyły w nim problemy definicyjne, omówiły specyfikę partii politycznych w Europie Środkowej i Wschodniej, jak również scharakteryzowały modele organizacji partii politycznych. Zwróciły również uwagę na związek zmian w obszarze komunikacji z ewolucją partii politycznych. Końcowa część pierwszego rozdziału została poświęcona ogniwom organizacyjnym partii politycznych na poziomie regionalnym i lokalnym oraz członkostwu w partiach politycznych. Zaletą rozdziału jest to, że zawarte w nim rozważania nie są „przegadane”. Zaprezentowano teoretyczne treści w zakresie niezbędnym do wprowadzenia czytelnika w problematykę, przy jednoczesnym odwoływaniu się do szerokiego katalogu światowej i polskiej literatury przedmiotu. Dzięki temu zabiegowi czytelnik zainteresowany szerszym zapoznaniem się z niektórymi teoretycznymi podejściami do problematyki partii i systemów partyjnych może sięgnąć do przywoływanych opracowań bez konieczności przeprowadzania własnej kwerendy. Podkreślić również należy, że Autorki nie obawiają się odważnego wyrażania odmiennych opinii i stawania w opozycji wobec niektórych, nawet dominujących poglądów (np. o upadku partii politycznych, s. 31, czy też o utracie znaczenia struktur partii politycznych z powodu profesjonalizacji komunikacji, s. 33). Jest to zaleta recenzowanej pracy, dodająca jej nie tylko oryginalności ujęcia badanej problematyki, ale

⁴ Niezależnie od poczynionych przeze mnie dalej zastrzeżeń, świadczą one o znajomości problematyki i dostrzeganiu przez Autorki licznych uwarunkowań i okoliczności, które mogą wpływać na funkcjonowanie partii politycznych.

także zachęcająca do jednoznaczności, a nawet stanowczości w wyrażaniu własnych ocen i konkluzji.

Dla funkcjonowania partii politycznych, które mają reprezentację w parlamencie, istotne są relacje pomiędzy władzami klubu parlamentarnego a centralnymi władzami partii. Problemom tym został poświęcony rozdział drugi – *Dominacja czy podporządkowanie? Relacje między centralnymi a parlamentarnymi organizacjami partii politycznych*. W zdecydowanej większości zawarta w tym rozdziale analiza została przeprowadzona na podstawie dokumentów – statutów partii politycznych oraz regulaminów klubów parlamentarnych, chociaż zaprezentowano również ocenę relacji widzianą oczami liderów i urzędników partyjnych (s. 63–66). Autorki skonstatowały, że w badanych organizacjach „centralna organizacja partii dominuje nad jej reprezentacją parlamentarną” (s. 50).

Z kolei relacje pomiędzy szczeblem centralnym a regionalnym partii zostały poddane analizie zawartej w rozdziale trzecim, noszącym tytuł *Autonomiczne czy współzależne? Relacje między centralną a regionalną organizacją partii politycznych*. Docenić należy zaproponowanie przez Autorki zestawu wskaźników, za pomocą których określały stopień autonomii partii w regionie oraz wpływ struktur regionalnych na działanie centrali. Na podstawie stworzonego modelu badawczego – indeksu współzależności, doszły do wniosku, że w badanych ugrupowaniach struktury centralne i regionalne są wobec siebie umiarkowanie autonomiczne: „szczebel regionalny jest hierarchicznie podporządkowany partii centralnej, a posiada znaczny stopień autonomii w zakresie działań na własnym terytorium” (s. 103). Relacje te określiły mianem „współzależności”, choć eksplikacja tego terminu wywołuje pewien niedosyt.

Rozdział czwarty, zatytułowany *Partie polityczne w procesie adaptacji do zmian technologicznych w komunikacji*, został poświęcony analizie wpływu Internetu na proces zmian w obszarze komunikacji politycznej. Autorki przyjęły z pozoru kontrowersyjne stanowisko, że nie ma póki co podstaw, aby zmiany w obszarze komunikacji spowodowane upowszechnieniem Internetu „określać mianem rewolucyjnych” (s. 112). Sednem rozważań przedstawionych w tym rozdziale jest prezentacja wyników badań przeprowadzonych wśród członków partii politycznych. Wynika z nich między innymi, że członkowie partii politycznych wiedzę polityczną czerpią jednak przede wszystkim z telewizji (w zależności od ugrupowania od 78,5 do 89,5%), chociaż niewiele niższy odsetek badanych wskazał na Internet jako źródło codziennej informacji o polityce (odpowiedzi mieściły się w przedziale 55,3–83,9%).

Ostatnie trzy rozdziały zostały poświęcone analizie cech członków badanych partii oraz różnych aspektów członkostwa w partiach politycznych (*Członkowie badanych partii politycznych* – rozdział piąty, *Członkowie partii politycznych wobec kwestii komunikacyjnych* – szósty, *Członkowie oraz partia. Wzajemne oczekiwania* – siódmy). W tej części monografii, po analizie statusu członków w świetle regulacji statutowych, Autorki najszerzej odwołały się do wyników badań przeprowadzonych wśród członków partii politycznych. Zweryfikowały zarówno cechy społeczno-demograficzne członków badanych ugrupowań, jak i motywacje osób wstępujących do partii oraz ich zaangażowanie w działalność. Z przeprowadzonej analizy wynika, że mimo nikłego zainteresowania ogółu Polaków członkostwem w partiach politycznych i braku zaufania do nich, osoby, które się już zdecydowały wstąpić do ugrupowania politycznego, zrobiły to z pobudek ideologicznych lub pragmatycznych, rzadziej zaś dla kariery⁵ czy ze względów towarzyskich. Co więcej, członkowie partii angażują się w jej działalność nie tylko w okresie wyborczym, a ich nastawienie do własnego ugrupowania jest w zdecydowanej większości pozytywne.

Interesujące wyniki przyniosły badania kwestii komunikacji w partiach politycznych. Autorki stwierdziły „widoczną zależność między satysfakcjonującą komunikacją a poczuciem wpływu [członków – B. K.] na decyzje partii” (s. 178). Członkowie wszystkich badanych ugrupowań są zdania, że struktury niższego szczebla są ważne w procesie funkcjonowania partii jako całości i mogą korzystnie wpływać na jej wizerunek. Zdaniem Auterek, mimo krytycznych opinii członków partii w niektórych kwestiach, wyrażają oni gotowość do zaangażowania i troskę o organizację. Tym samym partie polityczne mają na poziomie struktur regionalnych i lokalnych spory potencjał do zagospodarowania.

W ostatnim rozdziale poruszono kwestie wzajemnych oczekiwań członków i organizacji partyjnych. Autorki skonstruowały trzy indeksy, które pozwoliły odpowiedzieć na ważne pytania: o poczucie wpływu członków na decyzje podejmowane w partii, o poparcie dla mechanizmów demokracji bezpośredniej w organizacjach oraz o podmiotowość członków partii politycznych. W płynących z analizy wnioskach stwierdziły, że zarówno członkowie, jak i organizacje zaspokajają swoje potrzeby. Członkowie pozytywnie wyrażają się o swoich partiach, utożsamiają się z nimi i czują się przez partie doceniani. Wyjątkiem jest tu Platforma Obywatelska. Wyniki badań przeprowadzonych przez Autorki wskazują, że jej członkowie mają krytyczne zdanie na temat swojej

⁵ Tu jednak, jak zauważyły same Autorki, pojawia się problem szczerości respondentów i prawdziwości deklaracji.

podmiotowości w partii⁶. Z drugiej strony, także kierownictwa partii politycznych są zadowolone z działania członków, traktują ich jako cenne źródło informacji o lokalnych oczekiwaniach, doceniają również pracę wolontariuszy.

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana monografia jest wartościową pozycją na rynku wydawniczym. To poważny głos w dyskusji nad stanem badanych partii politycznych, ich rzeczywistą kondycją pokazaną w obiecujących perspektywach metodologicznych (organizacyjnej i komunikacyjnej)⁷ oraz na bazie źródłowych materiałów empirycznych. W efekcie czytelnik ma okazję zapoznać się z częścią rzeczywistego obrazu funkcjonowania wybranych polskich partii politycznych, a nie tylko z jego normatywnymi (ustawowymi i statutowymi) odzworowaniami. Należy również zwrócić uwagę na złożoność zadania polegającego na przeprowadzeniu tego typu badań empirycznych, zwłaszcza jeżeli chodzi o dotarcie do szeregowych członków partii i uzyskanie od nich informacji wartościowych z punktu widzenia naukowej analizy. Lektura monografii przekonuje, że przy odpowiednim zaangażowaniu i profesjonalizmie jest to możliwe. Wskazane w recenzji uwagi nie umniejszają wartości monografii, która jest godna polecenia szerszemu gronu czytelników, nie tylko naukowców, ale i obserwatorów oraz uczestników życia politycznego, zwłaszcza członkom i sympatykom partii oraz władzom publicznym różnego szczebla.

Bibliografia

- Antoszewski A. 2009, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń.
- Grabowska M., Szawiel T. (red.) 2003, *Budowanie demokracji. Podziały społeczne, partie polityczne i społeczeństwo obywatelskie w postkomunistycznej Polsce*, Warszawa.
- Grabowska M. 2003, *Partie i elektoraty* [w:] *Budowanie demokracji. Podziały społeczne, partie polityczne i społeczeństwo obywatelskie w postkomunistycznej Polsce*, red. M. Grabowska, T. Szawiel, Warszawa.

⁶ Wniosek jest ciekawy również w kontekście przegranej Platformy Obywatelskiej w wyborach parlamentarnych w 2015 r. Być może takie odczucia członków osłabiły ich poczucie „odpowiedzialności” za przebieg kampanii wyborczej, a w konsekwencji zmniejszyły zaangażowanie szeregowych członków w działania we własnych lokalnych środowiskach.

⁷ W odniesieniu do zawartości opracowania pewne zastrzeżenia może budzić jego tytuł, który choć brzmi dobrze, wręcz atrakcyjnie, to jednak niezbyt trafnie zapowiada treść rozważań zawartych w pracy. Autorki w niewielkim stopniu odniosły się do tytułowych „niewykorzystanych szans”.

- Kowalczyk K., Sielski J. (red) 2006, *Partie i ugrupowania parlamentarne III Rzeczypospolitej*, Toruń.
- Sobolewska-Myślik K., Kosowska-Gąstoł B., Borowiec P. (red.) 2010, *Struktury organizacyjne polskich partii politycznych*, Kraków.
- Sobolewska-Myślik K. 2010, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa.
- Sokół W., Żmigrodzki M. (red.) 2003, *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, Lublin.
- Żmigrodzki M. 2003, *Pojęcie, geneza i badania partii politycznych* [w:] *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin.